

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1912. Första kammaren. Nr 7.

Onsdagen den 14 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollet för den 7 i denna månad.

Anmäldes och bordlades:

statsutskottets utlåtande nr 12, i anledning af Kungl. Maj:ts i punkterna 11 och 27 under sjunde hufvudtiteln af statsverkspropositionen gjorda framställningar angående tullverket jämte i ämnet väckta motioner;

lagutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning af justitieombudsmannens framställning till Riksdagen om ändring i 1 § af kungl. förordningen den 4 mars 1862 om tioårig preskription och om årsstämming;

nr 10, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående förkortad öfningstid vid infanteriet för särskildt skickliga skyttar; och

nr 11, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående utbytande af fängelsestraff för värnpliktsvägran mot intagande å statens uppfostringsanstalt å Bona; äfvensom

jordbruksutskottets memorial och utlåtanden:

nr 2, med berättelse angående undsättningsfonden;

nr 3, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af ett område från förra kaptensbostället Kulla nr 1 i Östergötlands län;

nr 4, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af lägenheten Norseskären nr 1 i Älfsborgs län;

nr 5, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af lägenheter från förra korpralsbostället Öfra Ljungby nr 1 med Kiddön nr 1 i Göteborgs och Bohus län;

nr 6, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af vissa områden från förra löjtnantsbostället Åkra nr 1 och

Första kammarens protokoll Nr 7. 1912.

2 jämte Hvalsta nr 4, en utjord, i Södermanlands län äfvensom en i ämnet väckt motion;

nr 7, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af lägenheter från förra häradshöfdingbostället Sunnegata nr 2 Uppegården i Skaraborgs län;

nr 8, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af lägenheter från förra hospitalshemmanet Näset nr 1 i Älfsborgs län;

nr 9, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af vissa områden från förra häradshöfdingbostället Löfsta nr 1 i Södermanlands län;

nr 10, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af en lägenhet från förra kronofogdebostället Slättåkra nr 6 Aspegåden och nr 8 Månsagården i Jönköpings län; samt

nr 11, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående eftergift å arrendeafgiften för arrendeåret 1910—1911 för en utarrenderad kronoegendom i Stockholms län.

Vid förnyad föredragning af statsutskottets den 10 och 13 innevarande februari bordlagda utlåtande nr 1, angående regleringen af utgifterna under riksstatens första hufvudtitel, innefattande anslagen till kungl. hof- och slottsstaterna, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis samt, beträffande punkten 3, momentvis till afgörande statsutskottets den 10 och 13 innevarande månad bordlagda utlåtande nr 2, angående regleringen af utgifterna under riksstatens andra hufvudtitel, innefattande anslagen till justitiedepartementet.

Punkterna 1 och 2.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3.

Mom. a).

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. b).

*Ang. aföwin-
gen åt skrif-
biträden hos
nedre justitie-
revisionen.*

Under punkt 3 af förevarande hufvudtitel i statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen att godkänna *dels* sådan ändring i den år 1911 fastställda ordinarie stat för nedre justitierevisionen, att för hvart och ett af däri uppförda 12 skrifbiträden lönen

höjdes från 600 kronor till 700 kronor, men tjänstgöringspenningarna sänktes från 450 kronor till 350 kronor, dels ock det tillägg till de enligt kungl. kungörelse den 16 juni 1911 stadgade villkor och bestämmelser för åtnjutande af de med befattning å sagda stat förenade aflöningsförmåner, att för skrifbiträde å nedre revisionens stat skulle gälla de af chefen för finansdepartementet föreslagna, i statsrådsprotokollet öfver finansärenden för den 13 januari 1912 upptagna allmänna villkor och bestämmelser i fråga om fasta biträden hos vissa verk och myndigheter.

Ang. aflönin-
gen å skrif-
biträden hos
nedrejustitie-
revisionen.

(Forts.)

I samband härmed hade utskottet till behandling förehäft en inom Andra kammaren af herr C. Lindhagen väckt motion (nr 220), däri hemställt, att Riksdagen måtte med anledning af statsverkspropositionens förslag till fasta biträdens uppförande i staten hos vissa ämbetsverk och myndigheter

1:o besluta, att i första lönegruppen skulle tilläggas ett tredje ålderstillägg å 200 kronor, så att slutaflöningen, ortstillägg inbegripet, blefve 1,800 kronor,

2:o anhålla hos Kungl. Maj:t om en allsidig utredning af ett eventuellt tillskapande af den i propositionen antydda tredje aflönings-typen med en lön af 2,000—2,400 kronor, och

3:o besluta, att de föreslagna allmänna villkorens 6:e och 7:e punkter, innefattande begränsningar i kvinnans rätt att söka eller innehafva ifrågavarande befattningar, ifall hon vore gift eller trädde i äktenskap, skulle ur dessa bestämmelser utgå.

Utskottet hade i föreliggande moment på anförda skäl hemställt, att Riksdagen, med afslag å herr Lindhagens förenämnda motion i motsvarande del, måtte godkänna det tillägg till de enligt kungl. kungörelse den 16 juni 1911 stadgade villkor och bestämmelser för åtnjutande af de med befattning å sagda stat förenade aflöningsförmåner, att för skrifbiträde å nedre revisionens stat skulle gälla följande allmänna villkor och bestämmelser, nämligen

1) att, då vid uppförande i stat af sådan tjänst till innehafvare af tjänsten befordras person, som omedelbart före sin befordran inom vederbörande ämbetsverk utfört samma arbete som det till tjänsten hörande mot fast arfvode under föregående år till belopp, öfverstigande hvad enligt staten skall utgå till tjänstens innehafvare, ämbetsverket skall äga bereda fyllnad i aflöningen för dess uppbringande till nämnda arfvodes belopp; dock att biträdet genom dylik aflöningsfyllnad ej må i något fall tillgodoföras aflöning till högre belopp än som motsvarar beloppet af den med befattningen i fråga förenade slutaflöningen, tjänstgöringspenningar och ortstillägg däri inräknade;

2) att biträdes arbetstid å tjänsterummet skall vara 6 timmar, men i verk, där nämnda arbetstid är för tjänstemännen bestämd till 7 timmar, denna tid, samt att, då arbetstiden är 6 timmar, biträdet skall vara pliktigt att i särskilda fall, när arbetets behöriga gång det kräver, kvarstanna i arbetet å tjänsterummet intill ytterligare en timme;

Ang. aflönin-
gen åt skrif-
biträden hos
nedrejustitie-
revisionen.

(Forts.)

3) att biträde, där ej annat är stadgadt i vederbörande aflöningsstat, må åtnjuta semester under en månad om året, när sådant utan hinder för göromålen behöriga gång kan ske;

4) att, där biträde med aflöning efter den lägre typen befordras till biträdesbefattning, för hvilken aflöning utgår efter den högre typen, biträde, som redan intjänat sista ålderstillägget i den lägre graden, må för erhållande af första ålderstillägget i den högre graden få tillgodoräkna sig högst fem år af den tid, som förflytit från det biträdet tillträdde det sista ålderstillägget i den lägre graden;

5) att, där inom ett ämbetsverk äro anställda biträden af såväl högre som lägre grad, biträde af lägre grad skall vara skyldigt att, om det förordnas såsom biträde af högre grad hos ämbetsverket, bestrida befattningen som sådant, dock ej längre än sammanlagt tre månader under ett och samma kalenderår; ägande sålunda förordnadt biträde af lägre grad att därunder i stället för egna tjänstgöringspenningar åtnjuta, om förordnandet erfordras i följd af sjukdomsfall, de med den tjänstledigas befattning förenade tjänstgöringspenningar, men, då förordnandet erfordras för beredande af semester, ett mot den semesterledigas tjänstgöringspenningar svarande belopp;

6) att gift kvinna må till biträdestjänst befordras allenast efter af Kungl. Maj:t på framställning i hvarje särskildt fall lämnadt medgifvande;

7) att, där kvinnlig innehafvare af biträdestjänst ingår äktenskap, hon icke skall vara skyldig att af sådan anledning afgå från tjänsten, därest icke vederbörande öfverordnade myndighet med hänsyn till tjänstens behöriga upprätthållande finner det nödigt;

8) att biträdestjänst skall af vederbörande ämbetsverk eller myndighet tillsättas medelst konstitutiorial och att tillsättningen skall ske efter tjänstens ledigförklarande genom kungörelse;

9) att rörande tillsättningen i öfrigt, kompetensfordringar, ordningen för meddelande af tjänstledighet och afsked samt för åtal och disciplinär bestraffning och dylikt skola gälla de närmare stadganden, som må varda af Kungl. Maj:t bestämda; samt

10) att i öfrigt de för vederbörande ämbetsverk och myndighet stadgade villkor och bestämmelser för aflöningsförmånernas åtnjutande skola i tillämpliga delar och i den mån de icke stå i strid mot hvad här blifvit föreskrifvet lända till efterrättelse.

Vid förevarande moment hade reservation afgifvits

af herrar *A. G. L. Billing*, grefve *P. O. L. Klingspor* och *C. Persson*, hvilka ansett, att punkten 7 af ifrågavarande villkor och bestämmelser bort hafva följande lydelse:

»att kvinna, som innehar ordinarie biträdesbefattning, skall, om hon ingår äktenskap, anses hafva frånträdt befattningen, vederbörande myndighet dock obetaget att, där sådant befinnes lämpligt, bibehålla henne såsom tillfälligt biträde».

Grefve Klingspor: Bland de föreskrifter, som här finnas i Kungl. Maj:ts proposition, är den i punkt 6 införda alldeles ny. Det har

förut icke varit tillåtet för gift kvinna att söka ordinarie anställning som skrifbiträde i statens tjänst, och det kan ju med skäl sättas i fråga, om det kan vara lämpligt för en gift kvinna att åtaga sig en sådan plats, som upptager hennes tid i sex till sju timmar dagligen. Det är väl alldeles gifvet, att både tjänsten och hemmet skola lida på en sådan anordning. Däremot har det ju varit ganska vanligt, att den gifta kvinnan användts till tillfälligt arbete inom ämbetsverken, i hvilket fall hon då är upptagen endast två till tre timmar vissa tider och vissa dagar. Under sådana förhållanden kan hon ju väl fullgöra sin tjänst, utan att hemmet lider. Det är emellertid sådana föreskrifter med afseende på detta, att Kungl. Maj:t vid hvarje sådant fall skall pröfva saken, och man får ju därför hoppas, att Kungl. Maj:t för hvarje sådant fall ingår i en mycket noggrann pröfning. Det är ock detta förbehåll, som är fogadt vid den sjätte punkten, som gör, att vi kunnat vara med om den och icke anfört någon reservation mot denna punkt. Jag vill icke heller yrka något annat än bifall till densamma.

Beträffande sedan sjunde punkten, så är den formulerad alldeles olika mot hvad en sådan föreskrift förut under flere år vid liknande tillfällen varit formulerad. Det har nämligen varit så att i och med detsamma som den ogifta kvinnan eller änkan, som är antagen till en ordinarie tjänst, inträder i äktenskap, skall hon frånträda sin plats, myndigheten likväl obetaget, som det står, att bibehålla henne i extra tjänst eller tillfällig tjänst. Nu är detta enligt Kungl. Maj:ts förslag ändradt därhän, att den ogifta kvinnan eller änkan, som har ordinarie tjänst och inträder i äktenskap, kan fortfarande utan vidare få bibehålla sin tjänst. Det är ju alldeles gifvet, att det möter stora svårigheter för henne att kunna uppehålla denna tjänst, sedan hon ingått äktenskap. En sex till sju, kanske åtta timmars tjänstgöring om dagen i ämbetsverket skall naturligtvis hindra henne ifrån att ägna den omsorg åt hemmets vård, som hon väl är skyldig. Genom den bestämmelsen, att hon icke skulle vara skyldig att frånträda sin plats, blir det naturligtvis för henne en svår frestelse att fortfarande stå kvar som ordinarie i en tjänst, där hon gifvetvis har större ersättning för sitt arbete än hon kan få, när hon endast uppehåller en extra tjänst eller tillfällig tjänst. Denna frestelse gör naturligtvis att vid många tillfällen den gifta kvinnan kommer att tjäna kvar i sin ordinarie befattning längre än hon borde, och det är väl alldeles gifvet, att detta är till stor skada såväl för henne själf som för hemmet och för den tjänst, som hon uppehåller. Det är därför som vi reserveranter hafva trots det vara klokt att bibehålla den gamla formuleringen i denna fråga. Den är antagen vid statens järnvägar, vid tullstyrelsen, vid telegrafverket, och Riksdagen har under loppet af många år godkänt denna formulering. Jag tror, som jag förut sagt, att det är förenadt med en viss fara att göra en ändring härutinnan, och jag tror icke, att det skulle gagna kvinnan, att hon ställes i denna frestelse att kanske tjäna kvar i sin ordinarie anställning längre, än hon annars borde göra.

Med anledning af hvad jag nu haft äran anföra, ber jag att få yrka bifall till den reservation, som är afgifven af herr Billing m. fl.

*Ang. afönu-
gen åt skrif-
biträden hos
ndrejustitie-
revisionen.*
(Forts.)

*Ang. aflönin-
gen å skrif-
biträden hos
nedrejustitie-
revisionen.* Den formulering vi föreslagit i reservationen är öfverensstämmande med den formulering af punkten, som har godkänts af löneregleringskommittén, och denna kommitté har bestämt sig för formuleringen med stöd af Riksdagens förut vid många tillfällen fattade beslut.

(Forts.) Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Holmquist: Mina betänkligheter i den föreliggande frågan hänföra sig ingalunda till de särskilda punkterna i utskottets kläm. Jag är i detta afseende fullt enig med utskottet.

Med afseende på punkten 7, som kompletterar frågan om gift kvinnas ställning, ber jag få säga, att skillnaden emellan hvad utskottet i detta afseende föreslagit och hvad reservanterna yrkat är i praktiskt afseende synnerligen obetydlig. Jag ber att få påpeka, att den klass af kvinnor, om hvilka det här är fråga, det är, mina herrar, inga »guldfiskar». Det förekommer i stort sedt icke så synnerligen ofta, att dessa kvinnor blifva hugnade med äktenskapsanbud. Jag har under en mycket lång följd af år haft tillfälle att följa deras lefnadsbanor, och de bestå egentligen i två klasser: den ena sådana, som alltid haft ett sträfsamt och slitande lif och som hafva uppbjudit sina allra yttersta krafter i detta renskrifningsväsen; den andra klassen sådana, som hafva mist sitt beskydd, sin försörjare och därigenom kommit i ekonomiskt ändrad ställning och därför måst blifva själf försörjande. Jag tror, att vare sig utskottets hemställen i punkten 7 eller reservanternas förslag därutinnan här kommer att segra, blir det i praktiskt afseende en mycket liten skillnad.

Nej, herr talman, det är i fråga om en del af utskottets motive-ring, som jag ber att få något orda. Det gäller den del af motiveringen på sid. 6, som börjar med orden »beträffande därefter frågan» och slutar med orden »bör avvägring». Där är det en annan, efter min uppfattning ganska stor principiel fråga, som utskottet löser. Det är frågan om, huruvida vid sidan om kvinnan äfven mannen skall hafva rätt söka och innehafva sådana biträdesbefattningar, hvarom här är fråga. Under ärendets beredning och gång har uppfattningen i den delen gått ganska isär. Den kommitté, som framlade förslaget i frågan, utgick ifrån, att endast kvinnor skulle vara berättigade att innehafva dessa befattningar. De två hufvudskäl, som kommittén anförde för sin uppfattning, voro, att de ekonomiska fördelar, som bjudas dessa befattningshafvare, vore så pass obetydliga, att en tjänsteman, en tjänstemannafamilj, tagen i dess vanliga bemärkelse, knappt kunde anses därmed försörjd. Det andra skälet var, att det arbete, som påfordrades, var af jämförelsevis så obetydlig natur, att det skäligen borde anförtros endast åt kvinnor, och att mannakraften skulle sparas för större syften. Departementschefen hade vid ärendets fördragning en annan mening. Han ansåg — och jag delar fullständigt den uppfattningen — att i stort sedt komme till följd af sakens egen natur dessa befattningar vanligen endast att sökas och innehafvas af kvinnor, men att i särskilda fall sådana omständigheter kunde föreligga, att det vore med det allmännas fördel förenligt, att äfven män kunde få söka och innehafva liknande befattningar.

Utskottet å sin sida har gått tillbaka och ställer sig på kommitténs

ståndpunkt. För min del kan jag icke finna annat än att departements- *Aug. af öfver-*
 chefen har haft fullständigt rätt i sin uppfattning. Ingen önskar *gen å skrif-*
 högre än jag, att kvinnokraften må kunna få tagas i anspråk för *biträden hos*
 sådana befattningar, som den kan uppbära, men å andra sidan anser *medrejustit-*
 jag, att vanlig rättfärdighetskänsla fordrar, att därest män kunna och *revisionen.*
 vilja sköta dessa befattningar, äfven de böra hafva rätt att innehafva *(Forts.)*
 dem. Kommitténs förklaring, att dessa befattningar äro förenade med
 en så obetydlig ekonomisk fördel, att man icke gärna kan ifrågasätta,
 att män såsom familjeförsörjare vilja och kunna innehafva dem, är i
 viss mån riktig, men jag ber att få påpeka, att vid sidan af familje-
 försörjare finnas många män, som med glädje skulle mottaga en sådan
 anställning, som dessa biträdesbefattningar ofta äro. Det finnes män,
 som hafva energi, kraft och kunskaper, men som till exempel till
 följd af ett lyte eller annan orsak hafva en ganska begränsad verk-
 ningskrets, och för dem skulle det vara en stor fördel att, om en
 sådan biträdesbefattning är ledig, kunna uppträda som sökande.

För öfrigt finnes det en annan sida af saken, och det är den rent
 praktiska sidan. Om herrarna behagade se i statsverkspropositionen,
 så är det en mycket stor del myndigheter och institutioner, där dessa
 biträden komma att blifva anställda. Riksarkivet, landsarkiven och
 kungl. biblioteket t. ex. Det är gifvet, att af biträdena i dessa af
 mig nu omnämnda verk man kommer att fordra kunskap i gammal-
 svenska och att kunna lätt afskrifva gamla handlingar. Om i sådant
 fall det finns en manlig individ, som kan på bättre sätt fullgöra detta
 än en kvinna, finnes det då någon anledning att icke låta denne, om
 han så önskar, innehafva en sådan plats. Vidare vill jag nämna
 Chalmers tekniska läroanstalt, vid hvilken jag förmodar, att det kommer
 att fordras kopiering af en del ritningar, som mycket väl en manlig
 individ kan på lämpligaste sätt fullgöra. Vidare landtmästeristyrelsen,
 där en man, hemma i kartkopiering, bör väl kunna fylla sin plats.

Af detta framgår att man genom att godkänna utskottets motivering
 skulle begå ett afsteg från vanlig rättfärdighetssynpunkt och jämväl
 göra en oklok handling, som kunde bereda staten svårighet att få de
 bästa krafterna.

Jag tillåter mig af de skäl, jag nu anfört, för min del yrka den
 ändring i motiveringen att i stället för orden »i detta afseende har»
 till slutorden »bör avvägbringas» införas orden: »Denna departement-
 chefens uppfattning torde vara fullt riktig».

Herr Jonsson, Olof: Herr talman, mina herrar! Det yrkande,
 som af den näst föregående talaren framställdes, må ju hafva åtskil-
 ligt för sig, men utskottet har ansett, att löneregleringskommitténs
 uppfattning i detta stycke skulle vara mera riktig, och därför har
 utskottet gjort detta uttalande, att tjänsterna i fråga böra vara förbe-
 hållna kvinnor.

Hvad nu beträffar greve Klingspors yrkande om en annan for-
 mulering af punkten 7 i de allmänna villkoren lydande lika med det
 som för närvarande finnes bestämdt i fråga om kvinnliga biträden vid
 åtskilliga af de verk, som redan fått sin lönereglering genomförd och
 fått kvinnor anställda, så är det i själfva verket en ytterst liten skill-

Ang. aflöningen åt skrifvårdsråden hos nedrejustitie-revisionen.

Forts.)

nad i realiteten på dessa båda formuleringar. Utskottets formulering går ut på att, om en kvinna anställd i ett verk träder i äktenskap, skall detta i och för sig icke utgöra något hinder för hennes fortsatta tjänstgöring, utan det skall vara beroende på, huruvida vederbörande vid pröfning af saken anser, att för uppehållet af tjänsten på ett riktigt sätt biträdet måste afgå, under det att den nuvarande formuleringen säger, att så fort kvinnan träder i äktenskap, skall hon anses vara skild från tjänsten, och då skall det bero på, huruvida myndigheten anser, att hon skall kunna bibehållas, trots det att hon kan anses ha redan blifvit afskedad.

Ja, som sagdt, sakligt sedt, betyder det ju icke värst mycket, hvilkendera af dessa formuleringar, som af Riksdagen kan komma att antagas. Men jag anser, att det ligger ett skäl för utskottets formulering däri, att när en kvinna, som kommer på ordinarie stat i ett verk, därmed får skyldighet att erlægga pensionsavgifter, så är det hårdt, om man skall säga, att så fort hon träder i gifte, skall hon vara skild från tjänsten, därest hon icke på grund af nåd från vederbörande får stå kvar. Det är hårdt, att hon skall vara afklippt från möjligheten att få pension, trots det att hon kanske bidragit 10, 20, 25 år med pensionsavgifter till pensionskassan.

Men, mina herrar, den här saken kan komma att ställa sig på ett helt annat sätt, än hvad de herrar tänka sig, som här gjort yrkande om ändring. Låt Första kammaren antaga grefve Klingspors yrkande i punkt 7, och låt detta blifva känt i Andra kammaren, som jag tar för gifvet däri kommer efter oss, tro icke herrarna då, att den motionär, som har ganska många anhängare, hvilka vilja stryka alla dessa bestämmelser, får ganska stor fläkt för sin mening i Andra kammaren och möjligen drifver igenom den saken, att både punkt 6 och punkt 7 falla bort. Hur står saken då? Jo, då blir det så, att för de verk, som redan reglerats, blir bestämmelsen kvar, men för alla de nya, som det nu är meningen att antaga lönerreglering för, komma dessa bestämmelser icke att finnas, för så vidt icke det är någon möjlighet att förmå Andra kammaren att ändra ett beslut, som den en gång fattat, eller som eventuellt, som jag tänker mig, kommer att fatta. Därtill lär väl knappast finnas stor utsikt.

Det är på dessa i korthet anförda skäl, som jag anhåller om bifall till utskottets hemställan oförändrad. Dock vill jag tillägga, att det faller af sig själf, att den rättelse i motiveringen, som finnes i ett här utdeladt blad, skall komma till tillämpning.

Herr Bergendahl: Herr talman! Jag ber att få yttra några ord med anledning af ifrågakomna reservation, i hvilken jag instämmer, och vars principuttalande jag i olikhet med två föregående talare icke anser vara af så oviktig beskaffenhet. Om man från den privata verksamhetens område vill hämta stöd för sin mening i fråga om gift kvinnas rätt att kvarstå i en ordinarie beställning, så förmenar jag, att erfarenheten därifrån bestämdt gifver stöd för den princip, som är uttalad i reservationen. Jag tviflar på att å bankkontor eller enskild byrå det i allmänhet medgifves en gift kvinna att kvarstå i fast anställning. Och det är ju uppenbart, att den kvinnliga befattnings-

hafvare, som ingår äktenskap, får sina intressen och sina omsorger så starkt riktade åt annat håll, att man nödgas antaga, att hon icke har samma intresse eller samma tid som förut att ägna åt tjänsten, och det vore ju illa, om så icke vore förhållandet. Det vore stridande emot den kvinnliga naturen, om kvinnans intresse för hemmet icke skulle hafva företräde framför hvarje annat intresse. Men under sådana förhållanden är hon ju mindre väl skickad att uppehålla en tjänst, som i någon mera afsevärd mån tar hennes tid och krafter i anspråk. Dessutom skulle det ju uppstå en hel del komplikationer, om den gifta kvinnan vore berättigad kvarstå i ordinarie tjänst. Det skulle yppa sig svårigheter för vederbörande förmän att ordna arbetet. Det måste krävas af en i ordinarie tjänst anställd gift kvinnas förman ett alldeles speciellt hänsynstagande till henne på grund af särskilda omständigheter, ett hänsynstagande, som icke kan komma andra till del. Jag behöfver icke här redogöra för de förvecklingar, hvilka kunna uppstå härvidlag, för de svårigheter som möta vid bibehållandet af gift kvinna i ordinarie tjänst. Jag ber emellertid att få med ett litet exempel från ett fall, som inträffat på ett privatkontor, illustrera detta; och jag tillåter mig därvid öfverföra detta exempel, såsom om det inträffat i ett svenska statens ämbetsverk.

Det ringer på till exempelvis en generaldirektör, en morgon. En röst i telefonen frågar: Är det generaldirektören? — Jaha. »Jo, det är fru Jönsson, som begär ledighet under några dagar. Det har för oss inträffat den malören, att vår jungfru gått i natt utan lof, och nu måste jag stanna hemma för att sköta hem och barn.» — Generaldirektören, som vet att det ligger många ärenden hvilka vänta på att expedieras, finner det svårt att afstå från en arbetskraft och uttalar sig något i den riktningen. Härpå svarar fru Jönsson t. ex.: »Jag vet ju, att det är mycket, som skall göras, men om herr generaldirektören tillåter, skall jag be att få komma upp i verket några timmar på dagen, under förutsättning att jag får taga med mig yngsta barnet. Det är så snällt och stilla, så jag tror icke, att det i verket skall besvära på något sätt.»

Generaldirektören har kanske ett ömmande hjärta, ja, han har kanske själf erfarenhet af, hvilka svårigheter kunna uppstå i ett hem, när jungfrun lämnar sin plats utan lof — han bifaller den framställda begäran. Barnet är måhända stilla och snällt, såsom modern försäkrade; men det behöfver naturligtvis moderns hjälp i kanske flere afseenden, — och jag tror, att det inverkar icke så litet på intensiteten i moderns arbete.

Det är visserligen förutsatt, att vederbörande öfverordnade ämbetsmyndighet skulle hafva rätt att afskedda en befattningsinnehafvare, som ingår äktenskap, men jag tror, att om en sådan har författningssenlig rätt att kvarstå i tjänsten, det skall gå mycket långt, det skall uppstå synnerligen stora svårigheter, innan den öfverordnade tar det steget att afskeda tjänsteinnehafvaren. Öfver ett sådant afskedande kan förresten anföras besvär hos Kungl. Maj:t.

Jag förmenar alltså, att den gifta kvinnans ställning till hemmet är sådan, att därmed är i regel icke förenlig hennes ställning såsom ordinarie befattningsinnehafvare i ett verk.

*Ang. afömin-
gen åt skrif-
böräden hos
nedrejustitio-
revisionen.*

(Forts.)

Ang. afslün-
gen af skrif-
biträden hos
medrejustitie-
revisionen.

(Forts.)

De föregående två talarne yttrade, att det blir i praktiken en mycket obetydlig skillnad mellan utskottets förslag och reservanternas förslag. Jag tror icke att så är fallet. Ty den öfverordnade kommer att, såsom jag nämnde, visa all möjlig hänsyn för kvinnans önskan att kvarstå i tjänsten och att det skall hafva uppstått mycket stora svårigheter, om han skall förmås att afskeda henne.

Den ärade talaren på dalabänken nämnde, att det icke kommer att inträffa många sådana fall, ty dessa stackars befattningshafvare komma sällan i den lyckliga ställningen, att de få knyta hymens band. Jag vet icke, om man har så bestämd erfarenhet därutinnan. Innehafvandet af en dylik befattning bör väl åtminstone icke utgöra något hinder för dem att komma i det lyckliga förhållandet.

Jag anser därför, herr talman, det vara den riktigaste principen, som är fastslagen i reservanternas uttalande, och jag ber att till det samma få yrka bifall.

Herr Hellberg: Med anledning af dels herr Klingspors dels den siste talarens anförande kan jag icke underlåta att yttra några ord ur principiell synpunkt.

Den förstnämnde talaren utvecklade tämligen utförligt, hur skadligt det skulle vara för kvinnan och för hemmet, om hon finge såsom gift behålla sin befattning. Den stora ömhet om kvinnan och hemmet, som talade genom detta anförande — och den gick ju delvis också igen i herr Bergendahls — förefaller mig vara en liten smula malplacerad. Jag tror, att kvinnorna i allmänhet skulle vara herrarna ganska tacksamma, för att inte bli föremål för så mycken omtanke, utan själfva få afgöra i denna sak. Är det så, att en gift kvinna finner, att hon icke kan förena ifrågavarande befattning inom ett ämbetsverk med skötandet af sina uppgifter i hemmet, då är ju ingenting naturligare än att hon afgår från befattningen och ägnar sig åt hemmet. Men det kan också tänkas, att ställningen i hemmet är sådan, att det för henne innebär en alldeles afgjord fördel att kvarstå i befattningen. Vi få, mina herrar, aldrig glömma, att för alla hem är ekonomin så att säga ryggraden. Där den brister, kan man visserligen tala mycket vackert om allt annat godt, som kan komma att finnas där, men det talet blir vanligen bara fraser. Och för många hem vore det en afgjord fördel för hemlyckan, för hemtrefnaden och kvinnans eget välbefinnande, om hon finge behålla en sådan inkomst, som det här är fråga om.

Detta är ett af de tillfällen, då jag beklagar, att icke en kvinna kan få föra sin egen sak här i församlingen, ty jag tror, att hon kunde framföra den på ett sätt, som vore ganska öfvertygande för herrarna.

Herr Bergendahl har framhållit den andra sidan af saken, det allmännas intresse, och han menar, att en kvinna, som behöfver ägna sig åt hemmet, icke kan visa tillräckligt intresse för sin tjänst. Då vill jag först säga, att det ibland kan nog vara så och så med intresset för tjänsten hos männen också! Det beror på individens natur. Kvinnan är känd för stor plikttrohet, och jag tror, att hon i regel

skulle känna sin plikt så stark, att hon förmådde släppa hänsynen för hemmet för att sköta tjänsten så som den kräfver.

Herr Bergendahl illustrerade också sin ståndpunkt med ett exempel. Detta exempel skulle ådagalägga, hur mycket hänsynstagande kan behöfva visas en gift kvinna, när hon har en befattning. Men ett sådant där exempel, som vädjar till skrattmusklerna, bevisar ju egentligen oändligt litet, ty om ett sådant fall skulle förekomma en enda gång, är det ett rent undantagsfall; och det finns säkerligen i fråga om befattningar, som äro besatta med män, ganska många undantagsfall och bland dessa en del sådana, som äro af mindre ömmande beskaffenhet. Det händer, att ett manligt biträde t. ex. till följd af fylleri försummar sina tjänsteåligganden och när det då visas hänsyn, så är den bra mycket mindre befogad än den hänsyn, som enligt talarens förmenande skulle behöfva visas kvinnorna.

Öfver hufvud taget vill jag säga, att när det talas så mycket, icke minst från högerns sida, om hur låg giftermålsfrekvensen och hur låg födelseprocenten är i vårt land, det är en ganska dålig konsekvens, om man söker lägga hinder i vägen för gifta kvinnor att bidraga till familjens uppehälle. Reservanterna vilja, förefaller det mig, hafva en lagstiftning, som kort kunde uttryckas så: nu inträder kvinligt biträde i äktenskap, miste då befattningen. Detta är nästan att betrakta inträde i äktenskap som en brottslig handling, hvilken bör beläggas med straff. Men vilja vi sträfva till att få högre giftermålsfrekvens och högre födelseprocent i vårt land, tror jag att vi få taga konsekvensen däraf och visa litet större hänsyn för de gifta kvinnorna samt framför allt icke vidtaga åtgärder, som direkt motverka giftermålen.

För min del står jag på den ståndpunkt, som herr Lindhagen intar i sin motion, och jag skulle helst vilja yrka bifall till den. Men jag märker hur skämtsamt vice talmannen ser på mig — och jag begriper hvad hans blick innebär. Jag skall därför icke inlåta mig på ett sådant yrkande, utan nöja mig, herr talman, med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Östberg, Johan: Jag begärde ordet närmast för att uttala min anslutning till det yrkande, som här framställt af herr Holmquist.

För min del är jag öfvertygad om, att Riksdagen icke bör vara med om att på dessa befattningar skapa monopol för kvinnorna; det är af de skäl, som nyssnämnde ärade talare anförde, icke behöfligt och i vissa afseenden icke håller önskligt. Det vore i det stora hela taget ett skadligt monopol.

I det ämbetsverk, som jag har äran tillhöra, har på senare tiden inrättats så kallade räknebiträdesbefattningar, och striden har stått — äfven där — huruvida dessa befattningar skola vara uteslutande förbehållna kvinnorna eller äfven öppna för manliga innehafvare. Jag har alltid anslutit mig till den senare uppfattningen, därför att det i vissa fall kunde vara lämpligt, har det synts mig, att den, som sedermera komme att tjänstgöra som revisor i verket, finge börja såsom räknebiträde, om förhållandena därtill gäfve anledning, och det finns

*Ang. afbän-
gen åt skrifs-
biträden hos
nedrejustitie-
revisionen.
(Forts.)*

*Aug. aflöu- ingen orsak, hvarför man genom formligt lagstadgande skulle utestänga
gen å skrif- möjligheten häraf.*

*biträden hos
nedre justitie-
revisionen.*

(Forts.)

Hvad sedermera beträffar den andra fråga, som här varit på tal, frågan huruvida inträde i äktenskap för kvinlig befattningshafvare skulle medföra *ovillkorlig* skyldighet att afgå från tjänsten med möjlighet allenast att bibehållas som tillfälligt biträde, ber jag att få uttala min anslutning till dem, som anse, att man icke bör på detta sätt lägga hinder i vägen för äktenskaps ingående. Det kan icke hjälpas, att det i vissa fall kommer att verka såsom ett sådant hinder, att en person vid äktenskaps ingående måste afgå från sin ordinarie befattning.

Då det vidare är lagdt i vederbörande myndighets hand att pröfva, huruvida det är nödvändigt för tjänstens behöriga skötande, att den, som ingått äktenskap, icke kvarstår i sin befattning, tror jag, att all garanti är därmed vunnin. Att våra ämbetsverk genom bifall till ett sådant förslag skulle förvandlas till barnkamrar, som en ärad talare fruktade, tror jag är en obefogad farhåga.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till herr Holmquists hemställan äfvensom, på nu anförda skäl, till utskottets förslag i punkt 7.

Herr Bergendahl: Herr talman! Den ärade talaren på värmlandsbänken har tagit anstöt af den utaf reservanterna föreslagna formuleringen, enligt hvilken gift kvinna skulle genom äktenskaps ingående skiljas från sin ordinarie befattning. Det var, sade han, såsom hon hade begått en brottslig handling. Nej, hon skiljes från befattningen, därför att hon genom äktenskaps ingående fått högre uppgifter, som måste taga hennes tid och krafter så i anspråk, att hon icke kan ägna sig åt tjänsten i erforderlig mån.

Den ärade talaren nämnde också, att åtgärden att utesluta den gifta kvinnan från ordinarie befattning skulle inverka menligt på äktenskapsfrekvensen. För min del har jag svårt att tro att förhållandet skulle blifva sådant. Snarare verkade åtgärden i motsatt riktning, ty att gifva hemmet företräde, måste hafva en gynnsam verkan i nämnda afseende.

Kanske skulle jag för min del hafva varit litet mindre betänksam mot att antaga Kungl. Maj:ts af utskottet tillstyrkta förslag, om Kungl. Maj:t hade tänkt sig några särskilda anordningar i anledning af gift kvinnas bibehållande i ordinarie tjänst, t. ex. inrättandet af barnkrubbor vid ämbetslokalerna. Men härom har ingen ens i Riksdagen, där man dock är så angelägen om att framkomma med alla önskemål, gjort framställning!

Däremot är det skäl, som herr Jonsson anförde, af en viss betydelse, nämligen att det är hårdt för den kvinnliga befattningshafvare, som ingått äktenskap, att hon skall gå förlustig den förmån, hon beredt åt sig genom att inbetala pensionsafgifter. Men detta borde kunna afhjälpas därigenom, att en restitution af sådana pensionsafgifter medgäfvos henne, och i det afseendet borde kanhända en framställning göras.

Jag vidhåller emellertid, herr talman, mitt yrkande på bifall till reservationen.

Herr vice talmannen: Då jag icke begärt ordet, när moment a föredrogs, visar detta, att jag icke velat göra något yrkande i motsats till hvad där föreslagits. Jag har icke håller gjort något sådant yrkande i utskottet, men jag kan ändå icke underlåta att uttala en betänklighet mot det tillvägagående vid reglerande af löner, att man det ena året reglerar dem på ett sätt och ett följande år gör ändring däri.

*Ang. aflönin-
gen åt skrif-
biträden hos
nedrejustitie-
revisionen.*

(Forts.)

Det vållar en mycket stor osäkerhet, när — såsom nu så ofta är fallet — det ena årets riksdag bestämmer en viss ordning för lönerna och ett visst förhållande mellan lönen och tjänstgöringspengarna — hvilket beslut sedan har inflytande på många andra löneregleringar — men vid en följande riksdag framlägges en proposition, som sönderbryter en sålunda fastslagen grundsats.

Så har nu skett här. Hade det varit i fjol, som man hade föreslagit förhållandet mellan lön och tjänstgöringspenningar så, som här är föreslaget, skulle jag visst icke haft ett ord att säga däremot, men när man i fjol bestämt visst proposition mellan lön och tjänstgöringspenningar, så anser jag det vara ganska olämpligt, att man i år kommer och vill hafva den ändrad. Den, som är med i statsutskottet, vet, huru mångfaldiga sådana försök göras och hur stor oreda det åstadkommer.

Hvad nu särskildt den föreliggande frågan beträffar, kan det vara tveksamt, åtminstone i vissa fall, huruvida den af Kungl. Maj:t föreslagna uppdelningen i lön och tjänstgöringspenningar är fördelaktig för de kvinnliga biträdena. Den är det åtminstone icke för dem, som inträda i gifte och sedan lämna tjänsten, ty de hafva under den föregående tiden fått betala högre pensionsafgift och få slutligen icke uppbära någon pension. Jag har, som sagdt, icke velat göra något yrkande om afslag, men jag har i allt fall velat fästa uppmärksamheten på själfva faktum.

Hvad nu angår den fråga, som här debatterats, vill jag gärna medgifva, att de herrar hafva rätt, som sagt, att i praxis kommer skillnaden att blifva ganska ringa, om man bifaller utskottets förslag eller om man bifaller reservationen. Men hvarför jag i allt fall ställt mig på reservanternas ståndpunkt beror på tre skäl.

Det ena är det rent principiella, att det synes mig, som om man måste medgifva, att det naturliga är, att gifta hustrur äro hemma, sköta sina hem och icke sitta i ämbetsverken. Det kan väl icke förnekas, att detta är det naturliga och att man önskar, att det blir regel, om man också gärna är med om undantag.

Det andra skälet är det, som jag redan, när jag talade om mom. a, pekade på, nämligen att det är för mig synnerligen motbjudande att det ena året fastslå en regel och sedan nästa år rifva upp den. Nu har man år efter år här i riksdagen och sist i fjol bestämt vissa regler i afseende på gifta kvinnliga biträden. Så kommer man i år och söker rifva upp dem. Äfven om det förslag, som här föreligger, i och för sig vore lika godt och kanske något bättre än hvad som i fjol bestämdes, kan jag för min del icke undgå att känna det motbjudande att på det sättet icke låta något blifva bestående, ehuru det dock kommit till stånd genom upprepade riksdagsbeslut.

Ang. *Åbän-*
gen åt skrif-
biträden hos
nedre justitie-
revisören.

(Forts.)

Det tredje skälet, hvarför jag har velat ställa mig bland reservanternas, är det, att det är en mycket obehaglig situation, i hvilken både myndigheterna, och framför allt de kvinnliga biträdena, skulle komma genom ett bifall till utskottets förslag. Jag är ganska viss om, att vederbörande myndighet skall i det allra längsta draga sig för att uppsäga en gift kvinna, om det finnes skäl för hennes kvarstående, icke blott i hennes duglighet utan och i hennes egen ställning, därför att hon behöfver bibehålla befattningen. Det kan emellertid ju förekomma sådana fall, att hon bör uppsägas, och hur ter sig då saken enligt utskottets förslag? En kvinna gifter sig, och om myndigheten anser, att hon icke bör kvarstå, skall den afskeda henne. Då skall både hon och myndigheten känna det som ett stycke chikan eller klander mot henne eller åtminstone som ett uttalande af, att man anser henne icke vara vidare duglig. Enligt reservanternas förslag blir det i stället så, att det icke blir på något sätt ett underkännande af hennes skicklighet eller förträfflighet, om man icke behåller henne kvar, men om man behåller henne kvar, så får hon ett särskildt förtroendevotum, ett erkännande af sin duglighet. Det blir ungefär samma skillnad mellan utskottets förslag och reservanternas förslag som om utskottet föreslagit att gifva en person en dekoration och sedan taga den ifrån honom och reservanternas föreslagit att icke gifva den. Det är skillnaden.

Nu tror jag, att i realiteten det enligt den ena eller andra regeln kommer att gå till ungefär på samma sätt, men hvad som är visst och icke kan förnekas, är, att det enligt utskottets förslag blir otrefligare och mycket obehagligare för myndigheterna och för kvinnan, som uppsäges af myndigheten, än det blir enligt reservanternas förslag, då hon enligt det senare förslaget endast går miste om ett särskildt förtroendevotum.

Det har varit dessa skäl, som gjort, att jag ställt mig på reservanternas sida. Jag upprepar emellertid, hvad jag förut sagt, att jag anser frågan vara af bra liten praktisk betydelse.

Slutligen vill jag säga några ord med anledning af herr Olof Jonssons anförande, hvori han förespeglade oss, att om Första kammaren tager reservanternas förslag, kan det hända, att Andra kammaren tager herr Lindhagens motion.

Jag skrämmer icke så mycket af detta. Jag kan anföra precis samma motivering för reservanternas förslag, ty herr Jonsson kan icke ansvara mig för, att icke Andra kammaren ändå tager herr Lindhagens förslag. Men om vi taga reservanternas förslag och Andra kammaren tager herr Lindhagens motion, så är utskottets förslag den naturliga sammanjämkningen. Frågan har icke stor vikt, men jag yrkar bifall till reservationen.

Friherre Beck-Friis, Johan G.: Herr talman, mine herrar! Vid en frågas behandling som denna vore det naturligtvis för känslan det trefligaste att få ställa sig på herr Lindhagens motion och säga, att vi i Riksdagen hafva icke med att göra, huruvida en kvinna ingår äkten-
skap eller icke, blott hon sköter sin tjänst, men när man skall affatta

vissa bestämmelser, måste man tänka på, huru önskemålen och möjligheterna ställa sig i verkligheten.

Då denna fråga för första gången var uppe — det var, när löne-regleringen för järnvägarna genomfördes — om kvinna skulle få komma på ordinarie stat, företogs det en mycket grundlig utredning, huruvida man skulle behöfva förknippa ordinarie staten med något villkor angående äktenskap. Den utredningen gaf vid handen, att hvad kommunikationsverken angick, så var det icke endast önskvärdt, utan nödvändigt att fastslå den regeln, att då kvinna ingick äktenskap, upphörde hon att bibehålla sin plats på ordinarie stat, fritt för vederbörande att bibehålla henne enligt öfverenskommelse på extra stat. Man skall tänka på, att dessa kvinnliga tjänstemän i kommunikationsverken hafva sådan tjänsgöring, att de måste med mycken punktlighet passa icke blott ett visst antal timmar utan passa bestämda tider, då de skola i sin tjänst hafva beröring med allmänheten. De frågor, som sedan hafva varit uppe i Riksdagen angående kvinnliga tjänsteinnehafvare på ordinarie stat, skrifbiträden, hafva varit ett fåtal fall. Det har visserligen icke då kommit under debatt, huruvida samma villkor vore lämpliga eller mindre lämpliga för dessa skrifbiträden förrän nu, då det gäller att fastslå bestämmelser för dessa kvinnliga biträden i större skala. Kungl. Maj:t har nu framlagt ett förslag, som, om jag så får säga, går en medelväg. Kungl. Maj:t har nämligen icke velat säga, att ett äktenskaps ingående är ett hinder för kvinnas bibehållande vid ordinarie tjänst, men väl att, om det vid äktenskapets ingående eller senare visar sig, att hon icke kan fullgöra sin tjänst, äger vederbörande chef pröfva och afgöra, om hon får behålla platsen eller icke. Detta är, tycker jag, en ganska god lösning på frågan af det skäl, att de tjänstgörömål, som här komma i fråga, i regel skrifgörömål, kunna på det hela taget lättare fullgöras af en gift kvinna än då det är fråga om sådana görömål, som, om jag så får säga, gäller arbete för allmänhetens betjänande.

Jag har sålunda en viss sympati för denna punkt, sådan som den är af Kungl. Maj:t fastställd. Olägenheten är endast, att den ställer vederbörande myndighet i en rätt otreflig tjänsteställning. Om chefen finner en gift kvinna på grund af sina görömål i hemmet icke kunna sköta sin tjänst, så att den är tillfredsställande fullgjord, då är det otrefligt för vederbörande chef att säga till henne: »Ni får icke stanna kvar.» Därför hade den gamla bestämmelsen, att hon får afgå vid äktenskaps ingående, för chefen varit behagligare, men det får man icke tänka på, att människorna alltid skola hafva det trefligt. Men jag hoppas, att om en chef finner, att en gift kvinna icke kan fullgöra sin tjänst, han har den kraften och det modet, att han icke låter känslorna utan sin tjänsteplikt tala. På den grund tror jag, att vi böra ens om, att den formulering, som Kungl. Maj:t gifvit åt dessa bestämmelser, är acceptabel.

Det exempel, som herr Bergendahl nyss framdrog, är naturligtvis ett fall, som kan inträffa, men jag hoppas, att generaldirektören och fru Jönsson i Växjö utreda sådana situationer på ett trefligare sätt, än såsom den ärade talaren ville framställa saken. Jag tror icke, att kommer att hända i verkligheten, och jag tror, att om en kvinna

Ang. af löne-
regleringen af skr.
biträden hos
nedre justitie-
revisionen.

Forts.

Ang. afönin- gen åt skriv- biträden hos nedrejustitie- revisionen.

(Forts.)

känner med sig, att hon icke kan för göromålen i hemmet fullgöra sin plikt mot ämbetsverket, kommer hon att själfmant lämna tjänsten. Då herr Hellberg kom det till resultatet att yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag, har jag ingen anledning att i sak bemöta honom, men med anledning af hvad han till sist framhöll vill jag endast göra en anmärkning. Han passade på att säga, att just för afgörandet af en sådan fråga som den föreliggande, vore det önskligt, att kvinnorna fingo själfva föra sin talan i Riksdagen. Jag vill då gifva honom den komplimangen, att jag tror icke, att de kunnat göra den saken bättre än hvad herr Hellberg gjort här i dag, så från den synpunkten behöfva vi visst icke några fruntimmer i Riksdagen.

Här har vidare af herr Holmquist framförts den önskan, att motiveringen skulle ändras från den ändring, som utskottet föreslagit, åter till Kungl. Maj:ts formulering. Jag för min del anser, att man bör gå med på utskottets formulering, äfven om jag personligen egentligen ej skulle hafva något emot att bibehålla Kungl. Maj:ts förslag. Jag ber nu att få anföra, hvarför utskottet satt in denna motivering. Det har många gånger med stor kraft framhållits, att det är önskligt, att vissa platser förbehållas kvinnliga tjänstemän. Särskildt då poststaten var föremål för Riksdagens behandling, var det i ganska stor utsträckning framställt som ett önskemål, att af hela antalet ordinarie befattningar skulle det fastslås, att så och så många vore afsedda för män och så och så många skulle besättas med kvinnor. Dessa tjänstebefattningar, som det nu är fråga om, äro, kan man säga, särskildt lämpade för kvinnor. Under sådana förhållanden och då i Riksdagen flera gånger uttalats önskemålet, att kvinnan skall hafva bestämdt verksamhetsområde, är det lämpligt att förbehålla dessa platser för kvinnor.

Det är ett skäl till. Vid bestämmandet af lönerna har det förut skilts på, huruvida tjänsten afsetts för man eller kvinna. De manliga lönerna sättas i regel högre. De kvinnliga lönerna sättas i regel lägre. Orsaken är ju, att det är från statens synpunkt önskligt, att en man sättes i tillfälle att gifva sig och bilda familj, som han skall kunna försörja. Från statens synpunkt är det däremot i fråga om tjänster icke önskvärdt att hafva gifva kvinnor för deras bestridande. Sålunda bör man vid lönernas sättande taga hänsyn till, att kvinnan är ogift, under det att tjänstemannen skall kunna lefva gift. Nu äro ju dessa löner, såsom herrarna kunna öfvertyga sig, så satta, att de äro egentligen afsedda för kvinnliga biträden. Under sådana förhållanden tycker jag, att det med de tendenser, som förut gjort sig gällande vid löne-regleringar, är konsekvent, att man nu verkligt fastslår, att dessa tjänster böra vara förbehållna kvinnor.

Herr talman! Jag anhåller att få yrka bifall till utskottets förslag oförändradt.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Skillnaden mellan utskottets förslag och reservanternas förslag är ju den, att enligt utskottets förslag skulle först en förändring utaf kvinnans sätt att sköta sina tjänste-åligganden medföra hennes skiljande från tjänsten, under det att enligt reservanternas förslag skulle ensamt det sakförhållandet, att hon trö

i äktenskap, komma att utgöra anledning till dylikt skiljande. Det förefaller mig, som om man icke skulle behöfva länge argumentera för, hvilkendera grunden för skiljandet från tjänsten är rimligast och riktigast. Det kan icke förnekas, att i en hel del fall kvinnas inträde i äktenskap icke inverkar på hennes förmåga att fullgöra sitt arbete i det allmännas tjänst, och när så är fallet synes det mig vara orimligt, att tjänsten ovidkommande förhållanden skola vara afgörande för kvinnans rätt att kvarstå i tjänsten. Jag vågar också hysa den förhoppningen, att kammaren i detta afseende icke skall följa reservanterna utan utskottet.

*Ang. afömin-
gen af skrif-
biträden hos
nordrejustitie-
revisionen.*

(Forts.)

Herr vice talmannen anförde ett par skäl, som föranledt honom att biträda reservanternas förslag, och bland annat då det, att när man nyss genomfört en löneroglering och därvid fogat vissa bestämmelser, är det obehagligt att omedelbart därpå utfärda nya bestämmelser. Det låter sig sägas, när det gäller att bestämma löner för vissa tjänster. Men när det gäller allmänna villkor, så ställer sig, såvidt jag förstår, saken annorlunda. Förhållandet är ju, att lönerogleringarne fortgå successivt verk efter verk. Då så är fallet, skulle antagandet af ett nytt allmänt villkor alltid kunna hindras genom en hänvisning till, att i ett nyligen regleradt verk införts andra, förut gällande bestämmelser, och att därför en förändring i den föreliggande lönestatens allmänna villkor icke lämpligen bör göras. Det betraktelsesättet kan vara acceptabelt, när det är fråga om löner för vissa tjänster, men jag tror icke, att det har samma giltighet, när det gäller allmänna villkor, som skola inflyta i följande lönerogleringar.

Herr vice talmannen sade också det, att gentemot kvinna, som inträder i äktenskap, blir det svårt och i hvarje fall obehagligt för myndigheten att senare skilja henne från tjänsten. Enligt utskottets förslag blir det ju så, att skiljandet från tjänsten skall grunda sig på konstaterad minskad arbetsintensitet eller på bevis, att äktenskapet alltmera tager hennes krafter i anspråk i så stor omfattning, att tjänsten icke skötes med samma allvar som förut. Det är en naturlig anledning till skiljandet och behöfver icke föranleda stora processer. I allmänhet torde också saken mycket väl göras upp mellan parterna, utan att tjänsteinnehafvaren behöfver blifva föremål för direkt afstängning med därpå följande öfverklagande hos Kungl. Maj:t.

Nu har herr Holmquist föreslagit den förändring i utskottets motivering, att bestämmelsen, att dessa tjänster skulle förbehållas uteslutande kvinnor, skulle utgå. Jag vill erkänna, att det teoretiska resonemang, hvarpå han stöder detta yrkande, i och för sig låter bra. Men huru blir den praktiska tillämpningen? Blir det icke så, att det uppstår en mycket stark frestelse för myndigheterna att besätta dylika platser med män? Det är ju så, att vi hafva förbehållit männen många platser, om hvilka man kan hysa den bestämda uppfattningen, att de skulle likaväl kunna skötas af kvinnor. Och då så är fallet, så är det icke orimligt, att ett arbetsområde, å hvilket kvinnan allmänt erkännes kunna fylla tjänsterna, förbehålles henne. Jag tror, att detta är ett mycket godt skäl för utskottets uttalande i förevarande punkt.

Ang. aflöning-
gen åt skrif-
biträden hos
nedre justitie-
revisionen.

Jag anhåller därför, att i båda afseendena, där ändring yrkats i utskottets förslag, få hemställa om bifall till utskottets förslag oförändradt.

(Forts.)

Herr Östberg, Johan: Det har här framhållits såsom en anmärkning mot herr Holmquists yrkande, att förut vid hvarje särskildt verk pröfvats, hvilka befattningar skola besättas med män och hvilka som skola innehafvas af kvinnor. Ja, det är just hvad Kungl. Maj:t nu också säger, att man icke skall fastslå en *allmän* regel, att vissa befattningar skola besättas med kvinnor utan att för hvarje särskildt ämbetsverk och myndighet bör prövas, »huruvida förevarande befattningar böra förbehållas kvinnor eller stå öppna äfven för män». Häremot opponerar sig utskottet i motiveringen och säger, att regeln skall vara generell och omfatta ett flertal verk och myndigheter, utan pröfning i hvarje särskildt fall. Ställer man sig på Kungl. Maj:ts ståndpunkt, torde man således vara i öfverensstämmelse med den praxis, som hittills följts.

Den siste ärade talaren framhöll, att kvinnor äro särdeles lämpliga för vissa befattningar. Ja, men om männen äro lika eller mera lämpliga på samma platser, bör man väl då ur statens synpunkt utesluta dem från dessa? Det har också sagts, att lönerna äro så låga och böra hållas så låga, att befattningarna kunna innehafvas endast af kvinnor. Ja, men lönerna äro icke lägre än att det finnes många män i lika svår ekonomisk ställning som vederbörande kvinnliga sökande, som skulle blifva glada öfver att få en sådan befattning. Jag ber att få fästa uppmärksamheten på den sträfvan, som förefinnes bland militärer, som afgått ur militärtjänsten, att vinna civil anställning och få någon sysselsättning. Då det finnes många af här ifrågavarande befattningar, som skulle lämpa sig för dem, kan jag icke anse det vara rättvist att de skola utestängas, och jag ber därför att få yrka bifall till herr Holmquists förslag.

Herr Clason: Vid debatter om tjänstebefattningar pläga två olika intressen ofta komma i konflikt med hvarandra, nämligen befattningshafvarens intresse och statens intresse, och det är denna konflikt, som nu här framträder i fråga om gift kvinna. Jag ville då säga, att om vi antaga utskottets förslag och alltså vid eller efter kvinnans trädande i gifte en pröfning skall verkställas, som från alla sidor erkännes blifva besvärlig, befarar jag för min del, att utslaget i många fall skulle komma att fällas icke efter statens intressen, utan på grund af rent personliga intressen, på grund af ömmande omständigheter, som helt naturligt kunna tänkas föreligga. Jag tror däremot, att den af reservanterna föreslagna utvägen kanske vore lyckligare ur den synpunkten, att dessa båda intressen då lättare kunde förenas. Det skulle, enligt min uppfattning, då icke möta några svårigheter att bestämma, att vederbörande kvinna skulle efter sitt giftermål få just så lång tjänstgöring och därefter afpassad aflöning, som vore förenlig med hennes nya ställning. Detta pekar reservationen på, och på detta sätt torde de båda intressena lättare kunna förenas.

Ur alldeles samma synpunkt, synpunkten af statens intressen, ber

jag äfven att få understödja herr Holmquists yrkande. Det finnes *Aug. afönin-*
 bland nu ifrågavarande tjänster, såsom den siste ärade talaren påpekade, *gen å skrij-*
 platser, som icke blott kunna skötas lika bra af män som af kvinnor, *biträden hos*
 utan hvilka alldeles säkert kunna skötas bättre af män än af kvinnor. *nedrejustitie-*
 Jag vill i detta afseende peka på vissa institutioner, som herr Holm- *revisionen.*
 quist själf omnämnde och som jag närmare känner till, såsom t. ex. *(Forts.)*
 bibliotek, arkiv och dylika, där det förekommer åtskilligt arbete, som
 jag är fullt öfvertygad om bättre kan uträttas af manliga än af kvinnliga
 biträden, om också det egentliga skrivarbetet kanske ligger på ett om-
 råde, där båda måhända kunna blifva lika hemmastadda.

Då jag sålunda anser alldeles gifvet, att det finnes vissa göromål,
 som kunna förrättas bättre af manliga än af kvinnliga biträden, kom-
 mer jag beträffande denna sak till samma slutsats, som herr Holm-
 quist, och jag ber därför att få förena mig i det af honom framställda
 yrkandet.

Herr Klefbeck: Jag hade hoppats att antingen herr Hellberg
 eller herr Ekman i sin kläm skulle komma till det slut, hvartill herr
 Lindhagen kommit i sin motion, men då så icke blifvit fallet, nödgas
 jag träda upp och en stund taga kammarens tid i anspråk.

När jag då skall försöka motivera mitt yrkande, vill jag icke
 vidare upptaga kammarens tid med att återigen repetera hvad af
 meningensfränder i vissa stycken före mig här talats, utan jag skall
 försöka att något ytterligare bidra till att styrka den framställning
 jag ämnar göra. Och då de skäl, som från motsidan anförts, klarast
 sammanfattats af vår vördade vice talman, ber jag att i korthet få
 bemöta dem i den ordning de af honom blifvit anförda.

Herr vice talmannen nämnde först, att gift kvinna naturligtvis
 skall sköta sitt hem, och jag tror, att hela Första kammaren är ense
 både med honom och mig uti att gifva fullt erkännande åt denna
 sats. Det är och måste vara naturligt i allra högsta grad, att en
 kvinna må kunna ägna sina krafter åt den höga uppgift, som ligger
 för henne inom hemmets område. Men herr vice talmannen vet lika
 väl som jag, att förhållandena i vårt samhälle hittills ännu icke blifvit
 och kanske icke på lång tid blifva sådana, att de kunna sägas vara
 vare sig naturliga eller önskvärda, och det förefaller mig icke vara
 rätt att låta vårt votum bestämmas af hänsyn till önskvärda förhål-
 landen, utan vi böra inrätta oss efter verkligt för handen varande
 förhållanden.

Om jag då får utgå från omständigheter, som jag själf upprepade
 gånger iakttagit inom vår hufvudstad, kan jag betyga, att dessa för-
 hållanden mångfaldiga gånger äro sådana, att det för hemmets bestånd
 är snart sagdt nödvändigt, att kvinnan söker bereda sig någon inkomst
 för att kunna uppehålla hemmet, så att det icke i grund ruineras och
 kanske skingras för himmelens alla väder. Jag skulle till och med
 kunna anföra exempel på, hurusom det i åtskilliga fall är kvinnorna,
 som väsentligen få underhålla hela familjen, både man och barn. Jag
 kommer ihåg att, när jag en gång som ung präst för många år sedan
 skulle hålla ett missionsföredrag på tredje böndagen och med anled-
 ning däraf hade studerat förhållandena på missionsfälten, jag blef

*Ang. aflönin-
gen åt skrif-
biträden hos
nedre justitie-
revisionen.*

(Forts.)

högeligen upprörd öfver de skildringar, som kommit mig tillhanda från exempelvis missionsfältet i Kongo, i hvilka berättades, hurusom det vore ytterst vanligt, att hustrun fick fullgöra det väsentliga arbetet för hela hemmets bestånd och familjens uppehälle. Jag ansåg, när jag då var omgifven af enkla goda landtförhållanden, något sådant vara alldeles otänkbart i vårt civiliserade, kristna land. När jag sedan kom till hufvudstaden, fann jag mångfaldiga gånger, hurusom här råder fullständiga Kongo-förhållanden i detta afseende. Jag kan också vitsorda, att dessa kvinnor på det allra mest själfupppoffrande sätt gifvit sina krafter för att först kunna sköta sin tjänst utom hemmet och att de, när de sedan kommit hem, offrat timme efter timme ofta till långt in på natten för att fullgöra hemmets uppgifter. Det vill till en kvinnas hela samvetsgrannhet och plikttröhet att så kunna år efter år hålla ut.

Jag vill vidare påpeka, att ett afvikande från detta, som vi anse naturligt, nämligen att kvinnan skall sköta sitt hem och icke hindras från fullgörandet där af några tjänsteåligganden, förekommer icke blott inom järnvägsförvaltningen, såsom jag hört här sägas, utan i mycket stor utsträckning äfven inom våra folkskolor. Det förekommer där upprepade gånger, att kvinnor efter ingående af äktenskap fått behålla sina platser, och sådana gifta lärarinnor ha i många, många år utan anmärkning och mången gång med mycket goda vitsord fullgjort den ännu mycket mera maktpåliggande tjänstgöring, som hör till undervisningens rätta handhavande. Jag skulle kunna anföra ett exempel på, hurusom en gift kvinna, som nått den i Stockholm bestämda lefnadsålder för erhållande af full pension, anhöll att med den kraft hon besatt ännu någon tid få kvarstanna i tjänst, och att denna kvinnas tjänstgöring af skolrådet och öfverstyrelsen för folkskolorna så vitsordades, att en sådan tillåtelse till fortsatt tjänstgöring gafs henne. Förhållandet var nämligen, att hon hade en sådan förmåga att sköta sin tjänst, att skolstyrelsen* fått för vana att åt hennes handledning öfverlämna sådana klasser, som visat sig vara svårhandterliga en och annan gång äfven för manliga lärare. Jag medgifver, att detta är ett exceptionellt fall, men det finnes otaligt många sådana fall inom vår hufvudstad, hvilka ådagalägga, att gift kvinna kan på ett utomordentligt godt sätt fylla både sin tjänst och uppgifterna inom hemmet. Jag kan tillägga, att alla, som känt den af mig omnämnda kvinnan såväl som andra kunna vitsorda, att hennes hem sköttes exemplariskt.

Härvid är att märka, att skoltjänstgöring alldeles gifvet kräfver otroligt mycket mer arbete, mycket mer själs- och äfven kroppsansträngning än det arbete, hvarom här är fråga, nämligen att några timmar om dagen sitta med ett så mekaniskt arbete som renskrifning.

Vidare framhöll herr vice talmannen, att det kännes upprörande att man det ena året utfärdar vissa bestämmelser och ett annat år ríffer upp dem. Ja, jag medgifver villigt, att det är ett stort önskemål att viss ordning och reda förefinnes i Riksdagens bestämmelser. Men jag vill gentemot hvad förut sagts säga, att det dock är en orimlig ståndpunkt, synes det mig, att endast därför att en bestämmelse en gång kommit till, denna allt framgent skall bibehållas. Detta kan man icke gärna vänta, förrän denna bestämmelse har alla kriterier på att

fullt motsvara hvad verklig rättvisa kräfver. Då det synes mig vara förenligt med full rättvisa, att en person förklaras kompetent eller icke till en tjänst endast på grund af förtjänst och skicklighet, och då vid ett sådant bedömande ingen hänsyn bör tagas till omständigheter, som icke direkt hafva något med tjänsten att skaffa, förefaller det mig, som om man aldrig skulle kunna komma till en år efter år likartad bestämmelse i hithörande frågor, förrän fullständig rättvisa iakttages.

*Ang. aföwin-
gen åt skrij-
biträden hos
nedrejustitie-
recisionen.*

(Forts.)

Vidare framhöll herr vice talmannen, att vederbörande myndigheter komma i en obehaglig situation, om de nödgas säga till en kvinna, som icke vederbörligen sköter sin tjänst, att hon måste afgå. Detta är en synpunkt, som jag fullt behjärtar och förstår, men jag vill påpeka, att detta obehag föreligger gentemot hvarje tjänsteinnehafvare, som icke nöjaktigt sköter sin tjänst. Det bör därför, synes det mig, vara själfklart, att en chef för ett verk har att tillse, att de tjänstemän, som arbeta under honom, ordentligt fullgöra sina tjänsteåligganden, och att, om detta af en eller annan anledning brister, det då är hans skyldighet att ingripa, men jag anser icke, att statsmakterna särskildt böra påpeka *en* omständighet och på grund af densamma lagstifta.

I detta sammanhang skulle jag vilja frambära min tacksamhet till friherre Beck-Friis för de ord han uttalade, då han uttryckte sin förvissning om, att hvarje kvinna, som kände med sig, att hon icke kunde med sina göromål i hemmet förena sin tjänst, skulle af sin medfödda plikttrohet själf känna sig manad att delgifva vederbörande chef sin önskan att från sin innehafvande tjänstebefattning vara skild.

Jag har gjort precis samma iakttagelser, och är viss om, att hvarje kvinna skall af sin egen plikttrohet manas att i rätt tid draga sig undan, så att icke statens tjänst genom någon hennes enskilda ställning blir lidande.

Härmed anser jag mig också hafva bemött de viktiga inlägg, som gjorts af herr Clason, och jag ber nu att med anledning af hvad jag haft äran yttra få yrka bifall till herr Lindhagens motion, som ju innebär, att den omständigheten, att kvinna är gift, icke bör utgöra hinder för befordran till ordinarie tjänst.

Herr Bäckström: Jag har begärt ordet närmast med anledning af herr Clasons anförande, hvilket förväntat mig, ty jag satt hela tiden och väntade, att han skulle tala för utskottets förslag och att jag skulle kunna instämma med honom. Herr Clason väckte nämligen under fjolårets riksdag en motion, hvars titel lyder som följer: »om åvägabringande af utredning rörande lämpliga åtgärder för undanröjande af en på äktenskapsfrekvensen menligt inverkan oegentlighet i skattelagstiftningen». I denna motion påpekar herr Clason, att om en man och en kvinna, som båda hafva inkomster, träda i gifte, så sammanläggas deras inkomster, och det blir för samma inkomst i ett anfördt exempel en nära sexdubbel skatteplikt mot om de icke gift sig. Detta ansåg herr Clason vara ett missförhållande, och såvidt jag mins fick han Riksdagen med på denna utredning. Jag frågar, om det icke finnes ett visst samband emellan de af herr Clason i hans omnämnda

Ang. aflösnings- motion påpekade missförhållanden och hvad reservanterna här föreslå, gen dt skrif- hvilket likaledes skulle komma att verka som en premiering af att biträden hos icke gifta sig. nedrejustitierevisionen.

(Forts.) Den förste ärade talaren, grefve Klingspor, sade, att det med utskottets formulering af punkten skulle för en kvinna, som ingick äktenskap, bli en svår frestelse att stå kvar på sin plats, men jag vill fråga, om det icke är värre att hon af hänsyn till sin plats skall frestas att vägra följa sin känsla, när den vill föra henne in i ett äktenskap. Jag skall icke vidare utveckla denna tanke, som närmare berörts af herr Östberg på stockholmsbänken, utan med hänsyn till den omständigheten att ett bifall till reservationen skulle leda till en premiering af att icke gifta sig, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i afseende på föreliggande moment, förutom beträffande motiveringen, hvartill han ville återkomma efteråt, vore framställda följande yrkanden: 1:o) att hvad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) af grefve *Klingspor*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, som angåfves i den af honom m. fl. vid momentet anförda reservation; och 3:o) af herr *Klefbeck* att kammaren, med bifall till herr Lindhagens ifrågavarande motion, såvidt rörde punkterna 6 och 7 af nu föreslagna allmänna villkor och bestämmelser, skulle i öfrigt godkänna hvad utskottet hemställt.

Därefter gjordes propositioner jämlikt dessa yrkanden och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Mom. c).

Utskottets hemställan bifölls.

Beträffande härefter motiveringen yttrade herr talmannen, att i afseende därpå allenast yrkats, af herr *Holmquist*, att utskottets yttrande måtte godkännas med den ändring, att i det stycke, som å sid. 6 i det tryckta utlåtandet började med orden »Beträffande därefter frågan» skulle i stället för de tre sista punkterna insättas följande: »Denna departementschefens uppfattning torde vara fullt riktig».

Därefter gjorde herr talmannen propositioner, först på godkännande af utskottets motiverings samt vidare på bifall till nyssnämnda yrkande, och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som i afseende på motiveringen till punkten 3 af statsutskottets utlåtande nr 2 godkänner utskottets yttrande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes motiveringen med den af herr Holmquist föreslagna ändring.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—37;

Nej—85.

Punkterna 4—11.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 12.

Under punkt 11 af föreliggande hufvudtitel i statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen medgifva, att assistenten och arbetsföreståndaren vid centralfängelset å Långholmen Henrik Ferdinand Broström måtte från och med år 1911 tillgodoföras de två för hans tjänst i stat uppförda ålderstilläggen, hvarterda å 400 kronor.

Ang. assistenten H. F. Broströms rätt till ålderstillägg.

Utskottet hade i förevarande punkt på åberopade skäl hemställt att Riksdagen måtte medgifva, att assistenten och arbetsföreståndaren vid centralfängelset å Långholmen Henrik Ferdinand Broström måtte från och med år 1912 tillgodoföras de två för hans tjänst i stat uppförda ålderstilläggen, hvarterda å 400 kronor.

Reservation hade afgifvits af herrar *A. C. Lindblad, H. Andersson, F. W. Thorsson, C. Persson, K. V. Rydén* och *J. A. Sjö*, hvilka ansett att utskottet bort hemställa, att Riksdagen måtte medgifva, att assistenten och arbetsföreståndaren vid centralfängelset å Långholmen Henrik Ferdinand Broström finge från och med år 1913 tillgodoföras de två för hans tjänst i stat uppförda ålderstilläggen, hvarterda å 400 kronor.

Herr Lindblad, Anders: Herr talman, mina herrar! Vid denna punkt finnes fogad en reservation af mig jämte några af Andra kammarrens ledamöter. Vi ha funnit det ej vara riktigt att på 1912 års stat uppföra de två ålderstillägg, hvarom det här är fråga, utan hafva velat uppföra dem på 1913 års stat, som ju uppgöres vid denna riks-

Ang. assistenten H. F. Broströms rätt till ålderstillägg.
(Forts.)

dag. Det är enligt vår uppfattning mycket olämpligt, om den en gång uppgjorda budgeten på det sättet rubbas, att man exempelvis nu år 1912 påför den år 1911 uppgjorda budgeten en ytterligare utgift. Vi anse, att budgeten bör definitivt uppgöras, när den uppgöres, och att den då bör uppgöras med hänsyn till alla de utgifter, som öfver hufvud taget skola ifrågakomma. Det har varit på mer än ett ställe i årets statsverksproposition, som man sålunda har gripit in i den redan uppgjorda statsregleringen. Detta ha vi funnit icke vara lämpligt.

Jag vill därför för min del bedja att få yrka bifall till reservationen, som uppför de två ålderstilläggen till assistenten och arbetsföreståndaren Broström på 1913 års, men icke på 1912 års stat.

Friherre Beck-Fris, Johan: Herr talman, mina herrar! Förhållandet med här ifrågavarande man, assistenten Broström, är det, att han före regleringen af fångvårdstatens löner hade tjänst på extra stat, en tjänst som han beklädt under 25 år och för hvilken han årligen uppburit 3,000 kronor. Vid löner regleringen uppfördes denna tjänst på ordinarie stat, men till samma lönebelopp, 3,000 kronor. Samtidigt ålades mannen emellertid en något mera omfattande tjänstgöring. När öfvergången skulle ske upptäcktes det, att han enligt gällande bestämmelser icke kunde få tillgodoräkna sig sin långa tjänstetid såsom extra, 25 år, utan han blef upptagen till 3,000 kronor lön, såsom han haft förut, men nu med afdrag för pension. När han fick kännedom härom, gick han genast in till fångvårdsstyrelsen och begärde att få tillgodoräkna sig ålderstilläggen. Den frågan kunde ej blifva så tidigt behandlad, att den i fjol kom fram till Riksdagen, utan först under sistlidne höst blef den öfverlämnad till regeringen, som hörde bl. a. statskontoret i frågan. Alla myndigheter hafva sagt, att mannen enligt gällande bestämmelser ej kan få räkna sig sina ålderstillägg tillgodo, men de anse, att han bör få det, och att det nog beror på förbiseende, att för detta fall ett undantag ej blifvit gjordt i öfvergångsbestämmelserna.

Nu begär Kungl. Maj:t att han från och med 1911, d. v. s. det år under hvilket nya staten trädde i kraft, skall få åtnjuta sina båda ålderstillägg, hvarterda på 400 kronor. För den saken har utskottet haft mycket stora sympatier. Man har tyckt det vore rättvist mot mannen. Förhållandet är emellertid, att utskottet ej vill vara med om att gifva retroaktiv ersättning. Däremot anser utskottet, att han bör för innevarande år få räkna sig de båda ålderstilläggen till godo, därför nämligen, att ålderstillägg ej beröra budgeten, utan utgå från förslagsanslag. De komma sålunda ej att rubba något i årets budget. På den grund har utskottet velat så till vida tillstyrka den af Broström framställda begäran samt Kungl. Maj:ts med anledning däraf afgifna förslag, att han visserligen må få tillgodoräkna sig de två ålderstilläggen på 400 kronor hvarterda, men endast från och med i år.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindblad, Anders: Jag medger, att det kan finnas ömmande fall. Det kan ifrågakomma, att man går tillbaka till en bud-

get, som är fastställd, för att ur den på ett eller annat sätt, låt vara af ett förslagsanslag, taga medel, men här föreligger ej, synes det mig, ett sådant ömmande fall. Det är visserligen sant, att personen i fråga länge varit i statstjänst och att man därför kunde tycka saken vara rättvis. Men särskildt ömmande är fallet ej, och vi skulle få många sådana fall, om vi på detta sätt bifölle saken utan vidare anmärkning. För min del tycker jag, att vi ej begå någon orättvisa, om vi från och med 1913 uppföra de två ålderstilläggen för personen i fråga. Då hafva vi ej vidtagit någon ändring i den för innevarande år föreliggande budgeten, hvilket förefaller mig ur rent principiell statsreglerings-synpunkt vara det riktiga.

Ang. assistenten H. F. Broströms rätt till ålderstillägg.
(Forts.)

Herr statsrådet Sandström: Herr talman, mina herrar! Jag ber att få taga fasta på den siste ärade talarens inledningsord att det naturligtvis finnes ömmande fall, då man måste gå tillbaka ett eller annat år för att reglera ett förhållande, som man finner vara orättvist. Jag delar alldeles hans mening därutinnan, men jag har den uppfattningen, att här verkligen föreligger ett ömmande fall. Ej nog med, att det här är fråga om en man med 25 års väl vitsordad tjänstgöring bakom sig, utan förhållandet är också det, att han blott har några få tjänsteår kvar — till år 1916 — under hvilka han kan få draga fördel af den förbättrade lönen. Dessutom innehar han en tjänst, som vid senaste löneroglering ansetts vara af den maktpåliggande beskaffenhet, att den bort redan efter 10 år afönas med ett belopp, som motsvarar grundlönen plus de nu ifrågasatta ålderstilläggen. Frågan är alltså, om det ej finnes synnerligen ömmande skäl, som tala för, att han så fort som möjligt bör komma i åtnjutande af den lön, som vid sista lönerogleringen ansetts böra tillkomma en så gammal innehafvare af den tjänsten. Härtill kommer ju ytterligare, att det finnes rätt talrika precedensfall, då man vid lönerogleringar gått tillväga på detta sätt, och det utan att omständigheterna varit på långt när så ömmande som här. Jag skulle därför vilja uttala som min åsikt, att Kungl. Maj:ts förslag om ålderstilläggens utgående från och med 1911 synes mig vara det, som bäst motsvarar rätt och billighet, men då utskottet nu gått en medelväg och förordat, att ålderstilläggen skola få åtnjutas först från och med innevarande år, så ber jag att få ansluta mig till utskottets uppfattning därutinnan. Men jag vädjar vördsamt till kammaren att icke sträcka prutningen längre. Ty en prutning är det verkligen att medgifva ålderstilläggen först från och med år 1913. Man godkänner principen, men prutar på beloppet. Men förhållandena äro verkligen icke sådana i detta fall, att en prutning är på sin plats.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr vice talmannen, som för en stund öfvertagit ledningen af kammarens förhandlingar, att beträffande föreliggande punkt under öfverläggningen yrkats, dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den af herr A. C. Lindblad m. fl. vid punkten afgifna reservation.

Därefter gjorde herr vice talmannen propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr *Lindblad, Anders*, begärde votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad statsutskottet hemställt i punkten 12 af sitt utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den af herr A. C. Lindblad m. fl. vid punkten afgifna reservation.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstningen befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—90;

Nej—11.

Punkterna 13—36.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 37.

Ang. uppfostran åt minderåriga kvinnliga förbrytare.

Kungl. Maj:t hade under punkten 34 af andra hufvudtiteln i statsverkspropositionen föreslagit Riksdagen att för beredande af uppfostran åt minderåriga förbrytare af kvinnligt kön, hvilka enligt domstols förordnande skulle insättas i allmän uppfostringsanstalt, å extra stat för år 1913 anvisa *dels* till hyresersättning för sådan anstalt och godtgörelse för ved, inventarier m. m. vid anstalten samt bidrag till aflöning åt personal för anstaltens skötsel ett belopp af 10,700 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att däraf under år 1912 förskottsvis af tillgängliga medel utanordna 2,100 kronor såsom tillägg till det i 1912 års riksstat för enahanda ändamål anvisade belopp af 6,500 kronor, *dels ock* till godtgörande af de vid anstalten mottagna elever bespisning, beklädnad, läkar- och sjukvård m. m. äfvensom till utrustning vid elevs utskrifning ett förslagsanslag af 6,000 kronor.

Utskottet hade i föreliggande punkt på anförda skäl hemställt, att Riksdagen måtte för beredande af uppfostran åt minderåriga förbrytare af kvinnligt kön, hvilka enligt domstols förordnande skulle insättas i allmän uppfostringsanstalt, å extra stat för år 1913 anvisa

a) till hyresersättning för sådan anstalt och godtgörelse för ved, inventarier m. m. vid anstalten samt bidrag till aflöning åt personal för anstaltens skötsel ett belopp af 8,600 kronor, samt

b) till godtgörande af de vid anstalten mottagna elevens bespising, beklädnad, läkar- och sjukvård m. m. äfvensom till utrustning vid elevs utskrifning ett förslagsanslag af 6,000 kronor.

Ang. uppfostran åt minderåriga kvinnliga förbrytare.
(Forts.)

Vid nu föredragna punkt hade reservation afgifvits af herrar *S. H. Kvarnzelius, O. Jonsson, friherre J. G. Beck-Friis, C. G. Ekman, A. Ekman, K. Starbäck, J. A. Ström* och *E. A. Nilson*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att Riksdagen måtte för beredande af uppfostran åt minderåriga förbrytare af kvinnligt kön, hvilka enligt domstols förordnande skulle insättas i allmän uppfostringsanstalt, å extra stat för år 1913 anvisa till hyresersättning för sådan anstalt och godtgörelse för ved, inventarier m. m. vid anstalten samt bidrag till aflöning åt personal för anstaltens skötsel ett belopp af 10,700 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att däraf under år 1912 förskottsvis af tillgängliga medel utanordna 2,100 kronor såsom tillägg till det i 1912 års riksstat för enahanda ändamål anvisade belopp af 6,500 kronor.

Friherre Beck-Friis, Johan: Såsom synes har utskottet här gjort en afprutning på 2,100 kronor, ett belopp som skulle utgå för innevarande år för att ersätta kostnaden för dessa kvinnliga förbrytares uppfostran. Såsom bekant har diakonissanstalten ett kontrakt med staten angående uppfostran af dessa förbrytare, som blifva dömda till tvångsuppfostran. Men det har visat sig, att de i kontraktet upptagna förmåner för anstalten ej varit till fyllest. Det har nämligen visat sig önskligt, att barnen fingo mera undervisning, och anstalten har nu anskaffat denna undervisning, men får bekosta den själf, hvilket anstalten anser vara synnerligen oriktigt, enär den hufvudsakligen upprätthålles genom frivilliga bidrag. Den har därför anhållit, att Kungl. Maj:t måtte hos Riksdagen göra framställning om, ej endast att anslaget för nästa år måtte höjas med 2,100 kronor, utan ock att anstalten för innevarande år måtte få ett tillägg af 2,100 kronor. Dessa 2,100 kronor skulle gå till en sköterska och två lärare. Dessa personer äro redan anställda, och jag har ansett, att då det för barnens vård och uppfostran visat sig nödvändigt att anskaffa denna personalökning — hvilket anstalten som sagdt redan gjort — så bör staten, då det är på dess anmodan som ifrågavarande förbrytare nu uppfostras å anstalten, känna det som sin skyldighet att bekosta hvad de verkligen kosta anstalten. På den grund har jag i likhet med flera af utskottets ledamöter i en reservation, yrkat bifall till Kungl. Maj:ts förslag i denna punkt.

Herr talman! Jag anhåller att få yrka bifall till reservationen.

Herr Lindblad, Anders: Herr talman, mina herrar! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan och det af samma skäl, på grund hvaraf jag yrkade bifall till reservationen i fråga om ålders-tilläggen till herr Broström. Det är enligt min mening här precis

Ang. uppfostran åt minderåriga kvinnliga förbrytare.
(Forts.)

samma principiella oriktighet, som vid den föregående punkten, där jag hade tillfälle att yttra mig. Äfven här griper man in i en statsreglering, som en gång blifvit fastställd, och begär anslag för ett år, för hvilket regleringen redan är uppgjord, och det förefaller mig, som om man härvidlag nog skulle kunnat spara så pass, att det hade gått ihop. Enligt Kungl. Maj:ts proposition finnes det vid hemmet endast 17 elever, och dessa äro delade i tvenne afdelningar. Det finnes en föreståndarinna och ett biträde på hvarje afdelning, och dessutom har man hjälp af s. k. diakonisselever. För nämnda 17 elever finnes det dessutom nu, enligt hvad anstalten beslutit, icke mindre än tre mer eller mindre aflönade präster. På detta sätt kan man utöka anstaltens utgifter i det oändliga. Och sedan begär man, att staten skall betala. Mig förefaller det, att anstalten bör veta det ena året, hvad den kommer att behöfva det andra, så att den kan i tid göra framställning i ämnet och reglera sina utgifter för det år, som regleringen afser. Jag kan ej finna, att det förfaringssättet är riktigt, att man kommer in till Riksdagen efteråt med begäran om anslag, som skola tagas från en redan uppgjord statsbudget.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr vice talmannen: Herr talman! Mina herrar! Då jag i statsutskottet röstade med utskottets pluralitet i denna punkt, så gjorde jag det på det skäl, som den siste talaren anförde, och afstyrkte att här ifrågavarande anslag skulle komma att utgå äfven för år 1912. Det är för mig alltid motbjudande att vara med om ett anslag, som har retroaktiv verkan. Men det är också tydligt, att förhållandena kunna vara sådana, att man icke anser sig hafva rätt att motsätta sig en begäran, att ett anslag skall utgå redan under det löpande året, eller såsom här redan under år 1912.

Sedan utskottet behandlade detta ärende har jag emellertid tagit närmare reda på förhållandena, som det här gäller, och hvad jag då fått veta, har öfvertygat mig om, att det verkligen finnes fullt giltiga grunder för att låta dessa 2,100 kronor förskottsvis utanordnas redan under år 1912. Därför har jag ansett mig skyldig tillkännagifva, att jag för min del afstår från att yrka bifall till utskottets framställning i ärendet och i stället förenar mig i yrkandet på bifall till reservationen. Det är nämligen så att diakonissanstalten icke har i sin makt att anordna förhållandena därute på Viebäck så, som den själf skulle kunna önska, enär det är föreskrifvet att icke flera än tolf elever få intagas i hvardera hemmet. Dessa elever äro af ett synnerligen svårskött sinnelag, och bland de mångfaldiga uppgifter, som falla inom diakonissanstaltens verksamhetsområde, och hvilka uppgifter sinsemellan äro mycket olika, finnes det ingen, som är så kräfvande som denna. Det är alldeles omöjligt att kunna sköta den på ett tillfredsställande sätt, med mindre anstalten får behålla det antal biträden, som beräknas skola finnas där. Anstalten har icke någon som helst ekonomisk vinst på detta företag, utan anstalten lider tvärtom förlust, nämligen genom att arbetskraften för dessa elevers vård, hvilken hade kunnat användas på andra håll, nu icke är där tillgänglig — något som för anstalten medför äfven ekonomisk förlust.

Nu synes det mig vara klart, att om en enskild anstalt åtager sig för statens räkning en så svår uppgift som denna, anstalten icke bör lida någon förlust för att den så gör. Men om Riksdagen icke anslår de 2,100 kronor för år 1912, kommer anstalten att, om arbetet skall på tillfredsställande sätt utföras, af egna medel få taga detta belopp, men det kan väl icke vara rimligt, att staten åt en anstalt, som i öfrigt alltigenom lefver på frivilliga gåfvor, bereder förlust emedan den åtagit sig denna öfvermåttan svåra uppgift, för hvilken staten annars hade fått vidtaga omfattande anordningar. Dessa blefve helt säkert för staten mycket dyrare, hvilket man kan se, om man jämför statens uppfostringsanstalt vid Bona och denna anstalt vid Viebäck. Man finner nämligen, huru mycket dyrare värden af hvarje elev ställer sig vid Bona än här vid Viebäck.

Ang. uppfostran åt minderåriga kvinnliga förbrytare.
(Forts.)

Herr talman, jag anser mig ha anfört tillräckliga skäl för att förklara, hvarför jag afstår från den hemställan, som jag varit med om i utskottet, och jag yrkar, som sagdt bifall till reservationen.

Herr statsrådet Sandström: Den välvilja, som statsutskottet i det stora hela visat vid behandlingen af andra hufvudtiteln, sträcker sig strängt taget äfven till denna punkt. Statsutskottet har nämligen tillstyrkt, att den af Kungl. Maj:t begärda anslagsökningen må utgå för år 1913, och det synes mig, som om häri låge ett erkännande från utskottets sida att ifrågavarande utgifter äro nödiga och nyttiga. Meningsskiljaktigheten ligger således icke på den punkten, utan frågan gäller endast, om detta tilläggsanslag skall kunna förskottsvis utanordnas redan under år 1912, eller om det skall utgå först från och med år 1913. Mig förefaller det, som om utskottet hade resonerat ungefär på följande sätt: Här föreligger ett aftal mellan diakonissanstalten och kronan. Genom detta aftal har diakonissanstalten åtagit sig att uppfostra och underhålla inalles högst tjugufyra elever för statens räkning mot viss betingad ersättning. När då anstalten vidtager åtgärder, som medföra nya utgifter, utan att tillfråga staten här-om, så handlar den på egen risk och får stå sitt kast. Jag föreställer mig, som sagdt, att detta varit utskottets tankegång, ehuru den icke kommit till uttryck i utlåtandet.

Det ligger nog åtskilligt berättigadt i ett sådant resonemang. Men detta hindrar icke, att åtskilliga både billighets- och klokhets-skäl kunna tala för bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Det sista aftalet mellan diakonissanstalten och staten träffades år 1908, då det andra hemmet vid Viebäck uppfördes. I det året af Kungl. Maj:t framställd proposition sades uttryckligen ifrån, att aftalet utgick från den förutsättningen, att staten skulle vidkännas *alla* kostnader för dessa hem, där inga andra personer få vårdas än sådana minderåriga förbrytare af kvinnligt kön, som enligt domstolarnas förordnande skola undergå tvångsuppfostran. I de fastställda villkor, på hvilka anstalten åtog sig sådan vård, utgick man ifrån, att värden skulle kunna utöivas med blott två föreståndarinnor och ett biträde, och man trodde tillika, att dessa föreståndarinnor skulle kunna sköta undervisningen. Så gick också för sig åren 1908 och 1909, men elevantalet steg och år 1910, då elevantalet vuxit till 17, befanns det omöjligt för diakoniss-

Ang. uppfostran åt minderåriga kvinnliga förbrytare.

(Forts.)

anstalten att på ett efter dess mening tillfredsställande sätt sköta elevernas uppfostran och undervisning med de lärarekrafter, som funnos. Det året anställdes därför en särskild prästman för kristendomsundervisningen samt ett ytterligare biträde. Det blef alltså då ett biträde vid hvarterda hemmet, och sammanlagda kostnaden för dessa anordningar uppgick till 1,300 kronor. Saken fortgick på detta sätt under åren 1910 och 1911, och det gjordes ej någon framställning om ökad anslag från statens sida. Detta var naturligtvis oriktigt. Anstalten borde ha inkommit med begäran om ökad anslag, då utgifterna visat sig hafva stigit, men så skedde icke, och det synes mig därför fullt riktigt, att anstalten får själf bära kostnadsökningen för åren 1910 och 1911. Nu föreligger emellertid denna begäran om ökad anslag, och under sådana förhållanden synes det mig, som om alla skäl tala för att anstalten bör få denna anslagsökning från och med innevarande år, särskildt som utskottet äfven tycks hålla före, att de nya biträdesbefattningarna äro erforderliga.

Det nu sagda gäller det kvinnliga biträdet och biträdet för religionsundervisningen, för hvilka det begäres sammanlagdt 1,300 kronor. Beträffande lärarinnebefattningen ställer sig saken något annorlunda. Denna lärarinna har ännu icke blifvit anställd, men det är anstaltens mening att anställa lärarinnan under år 1912, om anslaget beviljas. Om anslaget icke kommer att utgå förrän under år 1913, så anställs lärarinnan först det året. Ett afslag i den delen inverkar således direkt på det sätt, hvarpå undervisningen kommer att under detta år upprätthållas. Och om, såsom utskottet själf anser, en särskild lärarinna är behöflig för undervisningens bedrifvande under år 1913, så är detta behof icke mindre redan i år, enär elevantalet under åren 1912 och 1913 kommer att blifva väsentligen det samma. Allt talar sålunda för ett bifall till den gjorda begäran om anslag redan i år.

Medan sålunda beträffande den del af anslaget, som afser det kvinnliga biträdet och biträdet för religionsundervisningen, hvilka redan äro anställda och komma att bibehållas under året, vare sig det förhöjda anslaget erhålles eller ej, *billighetsskäl* eller snarare *honnörs-skäl* tala för anslagets beviljande, så är anslaget för lärarinnan behöfligt för att redan i år undervisningen skall blifva tillfredsställande.

Den siste ärade talaren berörde en fråga, som antagligen påverkat utskottet vid dess hemställan. I utskottets utlåtande framskymtar den uppfattning, att kostnaden för uppfostran per individ vid Vieböck är afsevärdt hög. Jag har låtit anställa en jämförelse mellan dessa kostnader per individ vid Vieböck och motsvarande kostnader vid statens uppfostringsanstalt på Bona. Det visar sig då att kostnaden per elev vid Vieböck uppgår till 669 kronor per år och kostnaderna per elev vid Bona till 996 kronor per år. Med det tilläggsanslag, som här ifrågasättes, skulle kostnaden per individ vid Vieböck stiga till 783 kronor per år men kostnaden blir i alla fall 200 kronor lägre än motsvarande kostnadsbelopp för hvar och en af dem, som vårdas å statens egen tvångsuppfostringsanstalt. Så länge aftalet med diakonissanstalten kan upprätthållas, så innebär detta följaktligen för staten en god affär.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes jämlikt förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i punkten hemställt samt vidare därpå att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, som angifvits i den vid föreliggande punkt anförda reservation; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Punkterna 38—41.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning af bevillningsutskottets den 10 och 13 i denna månad bordlagda betänkande nr 2 i anledning af väckt motion om tullfri införsel utaf visst slag af järnplåtar, biföll kammaren hvad utskottet i detta betänkande hemställt.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flere ledamöters begäran statsutskottets nästlidne dag bordlagda utlåtande nr 11.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Riksdagens sistlidna år församlade revisorers berättelse om verkställd granskning af statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1910.

Justerades tre protokollsutdrag för denna dag.

På framställning af herr talmannen beslöts, att de under sammanträdet första gången bordlagda ärendena skulle sättas främst på föredragningslistan till nästa sammanträde.

Kammaren åtskildes kl. 1,52 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
